

Roger Martin du Gard

Afrikaans geheim

Vertaald uit het Frans en
van een nawoord voorzien door
Anneke Alderlieste

MEULENHOF

Mei 1930

Beste vriend,

Met een volharding die me vleit, blijft u me vragen of ik 'iets' heb voor uw tijdschrift. Ik was net van plan u nogmaals te antwoorden dat alles wat ik te zeggen heb automatisch in mijn *Thibaults* terecht komt, toen het me inviel dat ik een paar bladzijden zou kunnen lichten uit een oud boekje met reisnotities. Het is een gesprek, of eigenlijk een confidentie die ik niet zo lang geleden heb opgetekend op een mailboot waarmee ik uit Afrika terugkwam. Ik heb gewoon opgeschreven wat me werd verteld, zonder enig literair oogmerk; en misschien vindt u het niet zo interessant als ik, toen ik het hoorde. Ik vraag me vooral af of u het gepast vindt om uw lezers een verhaal te presenteren waar sommige mensen wellicht aanstoot aan nemen. Wat er ook met deze bladzijden gebeurt, ik toon u in ieder geval mijn goede wil...

Maar nu ik ze aan het overschrijven ben, merk ik dat ze zonder enige inleidende opmerkingen nauwelijks te begrijpen zijn.

Een paar jaar geleden, tijdens een autotocht door Zuid-Frankrijk, maakte ik een omweg en stopte in Font-Romeu, waar de kleine Frantz H. bijna zijn kuur had beëindigd. Ik wilde me in een gesprek met de behandelend arts ervan vergewissen dat mijn pupil echt genezen was en dat hij zonder risico naar Parijs kon terugkeren om zijn studie te voltooien. Tot mijn genoegen trof ik Frantz in blakende gezondheid aan. Hij keek reikhalzend uit naar de datum van zijn vertrek en ik regelde het zo dat ik twee weken kon blijven om een paar tochtjes met hem te maken en hem de belangrijkste bezienswaardigheden van de streek, een van de mooiste van Frankrijk, te laten zien.

In dit Pension des Roches waren niet veel gasten. Frantz stelde me voor aan een nog jonge man met een gebruide huid, een Italiaan, met een vriendelijk gezicht en een afwezige, zachtaardige blik, die... – die ik voor uw lezers Leandro Barbazano zal noemen. Hij was daar al verscheidene maanden, aan het ziekbed van zijn neef – laten we hem Michele Luzzati noemen – een knaap van zestien, die zijn bed niet meer verliet, zo nabij was zijn einde; hij stierf inderdaad nog voor mijn vertrek. 's Ochtends en 's avonds bracht Frantz altijd een paar minuten door in de kamer

van Michele; hij was de enige die van de arts toestemming had om hem te bezoeken. Zelf zag ik Michele, toen hij nog leefde, slechts één keer vluchtig. Ik herinner me hem vooral op zijn doodsbed, broodmager, maar van een grote schoonheid. De gordijnen voor het raam waren dichtgetrokken – geen kruisbeeld, geen kaarsen en zelfs geen bloemen: geen enkel rouwvertoon. In het halfduister, tegen het witte kussen, tekende zijn profiel van een Perzische prins zich zo scherp af dat het gebeeldhouwd leek; het zou de indruk hebben gewekt van marmer of van vermeil als de huid van zijn gezicht, die nog altijd zijdeachtig, doorschijnend en goudbruin was, niet iets fris en levendigs had behouden. Het verdriet van de oom was stom, samengebald, bijna dierlijk. Het verbaasde de verpleegsters, die al vijf of zes weken de onvermijdelijke dood van dit kind elke dag hadden zien aankomen.

Meteen bij aankomst had de vriendschap van Frantz met de neef me in dagelijks contact gebracht met de oom. Mensen raken snel bekend met elkaar in dit soort verpleeginrichtingen. Barbazano's karakter was me direct bevallen: eenvoudig en oprecht. Hij was de zoon van een boekhandelaar in... – een grote Noord-Afrikaanse stad (Oran, Algiers, Constantine of Tunis, naar

keuze), die ik slechts met de beginletter Y zal aanduiden – en zette samen met zijn zwager Luzzati, de vader van Michele, de winkel van zijn vader voort. De firma Barbazano-Luzzati was naar zijn zeggen de meest vooraanstaande boekwinkel in Y. Deze Leandro was vrij primitief vanwege zijn volkse afkomst, en tegelijk vrij ontwikkeld vanwege zijn lectuur, zijn beroep en zijn reizen. Hij had diverse stages gedaan bij boekhandelaren in Frankrijk, Zwitserland en Italië; hij sprak verscheidene talen en was bekend met de belangrijkste stromingen in de Europese literatuur. Dat vormde het onderwerp van onze eerste gesprekken. Daarna begon hij over zichzelf te vertellen en over zijn neef. De moederlijke zorg waarmee hij Michele omringde had me van meet af aan geroerd. Ik vernam dat hij twee jaar geleden zijn boekwinkel in de steek had gelaten om deze reddingspoging te ondernemen; hij kende verscheidene sanatoria in de Alpen, de Jura en de Vogezen; alle behandelingen, alle klimaten waren uitgeprobeerd – tevergeefs. Hoewel de geraadpleegde artsen unaniem van oordeel waren dat de jongen, die al van kindsbeen af zwaar tuberculeus was, nooit te genezen zou zijn geweest, nam Barbazano het zichzelf kwalijk dat hij zich niet eerder voor de gezondheid van Michele had ingezet, en

dit ontrechte schuldgevoel, dat aan hem knaagde, was heel wat keren het onderwerp geweest van openhartige gesprekken, die ons dichter bij elkaar hadden gebracht dan al onze literaire discussies.

Ik bleef bij Leandro tijdens de langzame doodsstrijd van Michele. In die drie dagen van wachten ontstond er een soort kortstondige, levendige vriendschap tussen ons. Zodra de jongen overleden was, stelde ik Barbazano mijn auto ter beschikking voor de nodige voorbereidingen en formaliteiten. Tegen onze verwachting in werd het lichaam van Michele niet naar Afrika teruggebracht; de Luzzati's verzochten Leandro per telegram om hun zoon op het kleine kerkhof van Font-Romeu te laten begraven. Een detail trof me: Barbazano liet het horloge, de pen, de manchetknopen en diverse kleine voorwerpen die aan zijn neef hadden toebehoord, in de kist leggen; daarna liet hij in zijn bijzijn het linnengoed en alle kleren in de verwarmingsketel verbranden. Hij was in staat tot tederheid, maar hij was niet sentimenteel.

Frantz en ik liepen naast Barbazano achter de kist, alsof we naaste familieleden waren. De begrafenis was snel afgelopen; de afstand van het hotel naar het kerkhof was maar kort, en er was

geen kerkdienst. De volgende ochtend brachten we Leandro naar het station van Perpignan, en met een bedrukt hart zagen we hem naar Marseille vertrekken, met alleen een reiskoffer en zonder enig aandenken aan het kind dat hij achterliet.

Zelf hernam ik een paar dagen later mijn weg naar het noorden.

Barbazano schreef me zodra hij in Afrika was aangekomen. We wisselden twee of drie brieven en een paar kaarten; vervolgens werd het contact, dat bij toeval was ontstaan, schaarser. Het jaar daarop echter kreeg ik bericht van hem; hij herinnerde me aan een gesprek dat we hadden gehad over het fascistisch regime, herhaalde zijn wens om Frans staatsburger te worden en vroeg me hem te helpen. Ik deed mijn best, en een aantal maanden daarna vernam ik dat hij zijn naturalisatie had verkregen.

Toen de omstandigheden me een paar jaar later naar Noord-Afrika brachten, en uitgerekend naar Y., dacht ik meteen aan Barbazano, en ik bracht hem op de hoogte van mijn komst. Hij stond me aan de kade op te wachten en begroette me op zijn gewone manier, zonder speciale uiting van sympathie, maar met een kordate hartelijkheid die oprecht gemeend was. Hij leek nauwe-

lijks nog op de nerveuze, gebogen man, vermagerd door verdriet, van wie ik drie jaar eerder in Perpignan afscheid had genomen. Zijn zuiver Romeins gezicht, scherpomlijnd ondanks een lichte pafferigheid, had een kalme, gelukkige uitdrukking. Toen ik hem terugzag, werd ik getroffen door een vluchtige gelijkenis met het dodenmasker van de kleine Michele.

Tijdens de zes weken die ik in Y. doorbracht, sloofde Leandro Barbazano zich op alle mogelijke manieren uit om iedere moeilijkheid voor me uit de weg te ruimen en mijn verblijf aangenaam te maken. Het kostte me zelfs enige moeite me aan sommige van zijn initiatieven te onttrekken. Hij wilde me introduceren in de diverse coterieën van de plaatselijke journalisten, en had het zelfs in zijn hoofd gezet me een lezing te laten houden in de stadsschouwburg. Toen ik hem verzekerde dat ik niet in staat was in het openbaar te spreken, temeer omdat ik de mensen die hij met mijn gepraat wilde vervelen niets te melden had, herinner ik me dat hij zijn schouders ophaalde en met een ontwapenend gezag antwoordde: 'Komaan! U doet net als uw vakbroeders. Iedere schrijver die hier langskomt, houdt een voordracht. Geschiedschrijvers over geschiedenis, dichters over dichtkunst en romanschrijvers over de roman.